

Дивовижний світ пташиного життя в оповіданні М.Вінграновського "Гусенятко"

Подлісецька А.П.,
учитель української мови та літератури Первомайської ЗОШ І-
ІІІ ст. № 12

5 клас (позакласне читання)

Тема. Дивовижний світ пташиного життя в оповіданні М. Вінграновського "Гусенятко".

Мета. Сприяти усвідомленню ідейно-художньої цінності оповідання; вчити визначити його головну думку, розвивати навички зв'язного мовлення, виразного читання твору, його аналізу, уміння логічно мислити, узагальнювати, робити висновки, висловлювати власну думку щодо прочитаного; формувати кругозір та світогляд учнів; виховувати почуття гуманізму, милосердя, любові до природи, бережливе ставлення до неї.

Обладнання: портрет письменника, збірки його творів, ілюстрації до них, буктрейлер до оповідання "Гусенятко" <https://www.youtube.com/watch?v=9RQvjm1Zq4o>

(Рябикіна А.В., учитель української мови та літератури Первомайської гімназії)

Теорія літератури: оповідання, головні та другорядні герої, тема, головна думка.

Перебіг уроку

I. Актуалізація мотиваційних резервів учнів
"Прес-метод"

1. Чи вперше ви чуєте ім'я М. Вінграновського?
2. Які твори письменника ви вже читали?
3. Де він народився?
4. Творчий доробок Вінграновського складається лише з поезії?
5. Чи можемо стверджувати, що Вінграновський тісно пов'язує себе з природою?

Слово вчителя: Микола Вінграновський — відомий український поет, прозаїк, кіномитець. У своїх творах він відтворює художній світ, законом якого є краса. Один із літературознавців писав: "Сюжети його рухаються перебігом почуттів, якими щедро наділяються звірі і птахи, рослини і тварини".

- А чи є у вас улюблені домашні тваринки? Чому вони викликають у вас симпатію?

II. Мотивація навчальної діяльності школярів. Повідомлення теми і мети уроку.

М. Вінграновський вміє захопити своїми історіями, закохати в ті маленькі істоти, яких ми дуже часто, на жаль, не помічаємо. Один із героїв оповідання "Гусенятко" описується в загадці, відгадайте його.

*Крилатий, горластий, ходить по городу,
Червоні ласти, великого роду (гусак).*

- А чи хочеться вам дізнатись, що думають про нас, людей, звичайні дикі гуси?

Саме про це розповідається в оповіданні М. Вінграновського "Гусенятко". Сподіваюся, що наша подорож буде цікавою і повчальною.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

- Чи сподобався вам твір?
- Що нового дізнались про життя диких птахів?
- Зачитайте уривок, де мова йде про народження пташенят (*"гусенятко розплющило одне очко, потім друге, пискнуло і народилося"*).
- Чому мати – гуска заплакала? (*"вночі гуси мали відлітати, ... мала надію, що з яєчка нікого не буде, ...аж на знай: згорблене, вогке, сумне, з прилиплою шкаралупкою на дзьобику..."*).
- Про що думала гуска? (*"...зимувати з малим, а вітер, а сніг, а мороз, а лід"*).

IV. Основний зміст роботи

1. Літературний диктант

(Оцінювання: за кожну правильну відповідь учень отримує 1 бал; диктант письмовий)

- 1) Коли народилося гусенятко (в яку пору року)? (восени)
- 2) Що могло завадити перезимувати гусці з гусенятком? (мисливці, лисиці, тхори, куниці, коти, собаки)
- 3) На кого чекала мати-гуска? (на чоловіка зі старшими гусенятами)
- 4) Мати полетіла підкріпитися, чому батько стривожився? (бо чулася стрілянина, починався сезон мисливства)
- 5) Гуска відлітала зі старшими, з ким залишилося маленьке горе? (з татом)
- 6) У якому місці гусям було зупинятися безпечно? (у заповіднику)
- 7) Хто дошкуляв гусакові? (ондатра, видра)
- 8) Що використав гусак як плавучий засіб? Чому так хвилювався за нього? (гніздо, воно було свіже)
- 9) Що небезпечного втворило гусенятко? Чому цього не можна було робити? ("шубовснуло у воду, щоб ополоснутися; його підстерігали щуки, соми, судаки")
- 10) На яку небезпеку несла вода гусей? ("На корабель з вогнями та музикою")
- 11) Хто врятував гусенятко? (Сталевар)
- 12) Як ви думаєте, чому стільки перешкод було на шляху гусака? (бо це картина, характерна для птахів, що здійснюють мандрівки у теплі краї)
(Учні під керівництвом учителя роблять взаємоперевірку)

Проблемне питання: чому так важливо було для Вінграновського показати читачам, що маленького птаха батьки-гуси не залишили?

2. Дослідження художнього тексту. Робота в групах.

- 1 група знаходить різні види описів — пейзажі, описи птахів (портрети героїв), з'ясовує їх роль;
- 2 група доводить, що твір М. Вінграновського "Гусенятко" — це оповідання.
- 3 група характеризує родину гусей, порівнює їх із людьми.
- 4 група визначає художні засоби твору.
- 5 група з'ясовує головну думку твору, обґрунтовує своє твердження.

Орієнтовні відповіді:

1 група

Портрет (опис птаха):

- "згорблене, вогке, сумне, з прилиплою шкаралупкою на дзьобу, жовтеньке карапузеньке тільце" (гусенятко).
- "Були сторожкі очі, висока очеретяна шия. Мав високі м'які сірі груди, ... жовті очі" (гусак).

Пейзаж: "Знизу, із заплави, покотило волохатими хвилями, білими комірцями обінівся при воді очерет, нагнувся сухо над гускою, довшим листям своїм прикрив її всю на гнізді, і — доки він лежав під вітром — гуска скубнула з очерету його бляшаного листя, хотіла було скубнути ще раз, але очерет підвівся".

Ці описи дають яскраве уявлення про місце дії, про зовнішність героїв, їхні особливості.

2 група. Твір невеликий за обсягом, написаний прозовою мовою. У ньому невелика кількість героїв — гусеня, гусак, гуска (головні герої), кілька другорядних героїв — людей (рибалки, чолов'яга, сталевар).

Зображена невелика кількість подій із життя героїв — народження пізнього гусеняти, відліт табуна, небезпечні мандри з татом, порятунок і зустріч.

Час дії нетривалий. Описи й розповіді про події та персонажів стислі. Наявний сюжет з усіма основними елементами. Отже, твір "Гусенятко" за жанром — оповідання.

3 група. В оповіданні "Гусенятко" автор розповів про химерний і дивовижний світ пташиного життя, схожого на людське. Птахи теж часто постають перед вибором, як повестися в певній ситуації: кинути дитину напризволяще чи залишитися з нею, вирушити з усіма у вирій чи пробувати вижити самому? Як і люди, птахи несуть відповідальність за своїх дітей, самовіддано турбуються про них. Як і люди, вони здатні на щирі почуття любові і ніжності.

Показано радощі й тривоги, смуток і печаль гусиної родини. Заради гусенятка, що народилося надто пізно, вони готові на самопожертву, ризикують своїм життям, але не кидають малого напризволяще.

Гусак – турботливий, досвідчений, бореться за свій порятунок і порятунок гусеняти. "Я з малим лишимось тут і якось плавом будемо добиратись, доки воно не підросте та стане на крила", — вирішив тато-гусак. Він, мабуть, і не підозрював, скільки перешкод буде на їхньому нелегкому шляху: моторні човни, мисливці, пароплави, ГЕС, злі люди. Такими якостями гуси дуже нагадують хороших людей, самі ж від злих людей потерпають.

4 група. Художні засоби, що використовує автор:

- Епітети: горіхове (небо), гінка і вільна (вода), зграбний (тато) та ін.
- Фразеологізми: відлягло від серця, родився в щасливій сорочці, зима на дзьобі (на носі).
- Текстові синоніми: заплакало, запищало; гусенятко, мізинчик, своя пізня осіння дитина.
- Метафори: іній цвіте, ніч поважчала, стала тиснути; очерет мовчав.
- Зменшувально-пестливі слова: гусенятко, дощик, криленьчата.
- Діалоги, полілоги. Питальні речення, окличні речення. Описи різних видів — портрет, пейзаж.

Таке розмаїття художніх засобів свідчить про те, що сам автор симпатизує своїм героям, захоплюється ними, вболіває та турбується про їхнє життя

5 група. Головна думка твору: не завдавати шкоди природі: вона варта поваги, любові, усе має право на життя. Необхідно співчувати слабшому та бережно ставитися до довкілля (запис в зошити).

Гуси нагадують дружну родину, у якій поселилися любов і взаємоповага, почуття відповідальності. Деяким людям багато чого потрібно навчитися у цих благородних птахів: милосердя, доброти, вірності, відповідальності за своїх дітей. І зникли б тоді дитячі будинки, не стало б сиріт і безпритульних, усі б діти були веселими та щасливими

V. Закріплення опрацьованого матеріалу

1. Бесіда

- Розкажіть про небезпечний випадок, що стався з гусаком на баржі. У чому виявилася людська жорстокість?
- Що сталося з гусенятком після того, як батько наказав стрибати? Чи простягнув йому хтось руку допомоги?
- А як би ви вчинили, якби побачили самотнє дике гусеня на березі озера чи пташеня, що випало з гнізда?
- Чим духовно може збагатити читачів твір?
- Що взяли у свою духовну скарбницю?

1. Скласти сенкан (зразок):

Гусенятко,
Пухнасте, жовтеньке.
Народилося, шубовснуло, вистрибнуло.
З'явилося на світ пізно восени.
Мізинчик.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати фанфік оповідання або підготувати усний твір про улюблену домашню (або дику) тваринку, принести фото, малюнки, ілюстрації.

VII. ПІДСУМОК

Фольклорний флешмоб

(у яких фольклорних творах героями є також гуси?)

1. За легендою, гуси – священні птахи, які врятували Стародавній Рим.
2. Казки "Гуси-лебеді", "Івасик-Телесик" ("Гуси, гуси, гусенята, візьміть мене на крилята...")
3. Дитяча гра:
  - Гуси-гуси!
  - Га-га-га!
  - Їсти хочете ?
  - Так-так-так!
  - То ж мерщій сюди летіть,
  - Тільки крильця бережіть.
4. Народні повір'я (навесні, вперше побачивши диких гусей, кидали їм соломку, промовляючи: "Гуси, гуси! Нате вам на гніздечко, а нам на здоров'ячко").
5. Пісня "Ой летіли дикі гуси"

Заключне слово вчителя

Якщо ми бережливо і з любов'ю будемо ставитися до усього живого, то природа вчасно приходитиме і нам на допомогу, як гусенятко до Івасика-Телесика.